

СЛОВНИК ЕКСПЕРТНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

Рец. на: Історія політичної думки: навч. енциклопедичний словник-довідник для студентів вищ. навч. закл. / За заг. ред. Н.М. Хоми [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. – Львів: Новий Світ-2000, 2014. – 766 с.

256 — Політизація суспільних процесів, ускладнення форм та методів державного управління, зростання важкопрогнозованих явищ у сфері міжнародних відносин змушують спеціалістів і пересічних громадян звертатися до аналізу їх глибинних причин, шукати витоки стрімких соціальних та економічних змін, намагатися прогнозувати подальший розвиток суспільства. Важливим і необхідним інструментом для здійснення таких завдань має стати серйозне теоретичне підґрунтя, фундаментальне розуміння основних політичних ідей та конструкцій.

Важливою віхою на цьому непростому шляху є створення спеціалізованого, структурно-логічного та зручного у користуванні словника-довідника. У ньому має бути представлений, на нашу думку, комплексний аналіз становлення та розвитку політичної думки, який би охоплював хронологічно, територіально та доктринно-концептуально різноплановий масив інформації.

Варто зазначити, що за роки незалежності України вже було здійснено декілька серйозних спроб вирішити дане питання – виходили друком декілька політологічних та політичних словників. Однак лише незначна їх частка була присвячена проблемі становлення політичної думки, що лише загострило актуальність питання. Це, у свою чергу, і зумовило виникнення важливого та методологічно складного проекту підготовки видання енциклопедично-довідкового характеру «Історія політичної думки», який поєднав дослідників історії політичної думки та історії політико-правових вчень з усієї України.

У результаті, в 2014 році за редакцією Н.М. Хоми, В.М. Денисенка, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунова та за участю 187 українських науковців і дослідників у львівському видавництві «Новий Світ-2000»

вийшла друком комплексна праця «Історія політичної думки: навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів вищих навчальних закладів». Вона є однією із перших фундаментальних, системно-організованих та цілісних енциклопедій у системі сучасної української соціо-гуманітарної наукової школи, яка повністю відповідає вимогам до робіт енциклопедично-довідкового характеру. Призначене для студентської аудиторії із рекомендаційним грифом МОНУ як навчальний посібник, видання, втім, здатне повноцінно задовільнити вимоги і професійних дослідників. Примітно, що «Історія політичної думки» присвячена пам'яті Юрія Анатолійовича Левенця – одного із найвідоміших вітчизняних вчених-енциклопедистів, історика і політолога, академіка НАН України, директора Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса. В енциклопедії зібрано понад 600 аналітичних і довідкових статей. Завдяки логічному та досить зручному викладу в алфавітному порядку, представленню інформації у вигляді коротких (1-1,5 стор.), насичених та структурованих матеріалів, посібник дає змогу зацікавленому читачеві опанувати складні масштабні та багатогранні інформаційні пласти. Довідник сповнений вузькоспеціальною термінологією, що, в цілому, відповідає орієнтації на студентів гуманітарних спеціальностей і передбачає наявність в них певної підготовки та теоретичного базису для сприйняття даного видання.

257

Авторський колектив провів надзвичайно масштабну роботу, включивши до енциклопедії доробки значної кількості політичних мислителів та філософів, істориків та економістів, соціологів, юристів, психологів тощо. Серед них – Демокрит і Сенека, І. Бентам і Д. Дідро, Б. Кроге і С. Роккан, Л. Берталанфі й Т. Кун, Й. Шумпетер і П. Кругман, Н. Вінер і Р. Даль, а також Е. Фромм, Г. Кельзен, В. Каразін та ін. Варто відзначити, що імена деяких дослідників (напр., Ібн Таймійя, М. Маруями, А. Яссіна) з'являються у вітчизняному політологічному дискурсі чи не вперше. У довідник також включено аналіз публічної позиції багатьох політичних лідерів (Ж. Атталі, Мао Цзедуна, М. Горбачова, М. Каддафі, А. Меркель, У. Чавеса, Р. Ніксона, субкоманданте Маркоса та ін.), полемістів-інтелектуалів, письменників та публіцистів (В. Винниченка, У. Еко, Р. Емерсона, Гі Дебора, Л. Українки, І. Франка, Ж. Парвулеско), релігійних діячів (матері Терези, Георгія Святого, С. Хаменей, Іоана Пав-

ла II). Окремі з них, на перший погляд, тільки дотично стосуються політичних проблем. Водночас, вивчення їх основних ідей сприяє подоланню мозаїчного характеру знань щодо історії становлення політичної думки і дозволяє сформуванню цілісної, об'ємної, хронологічної та структурно організованої системи.

Авторський колектив видання цілком слушно вбачає в основі створення такої системи усвідомлення якомога ширшого спектру послідовних та ґрунтовних уявлень і знання щодо процесів становлення, трансформації й розвитку політичних вчень. Відтак, цілком логічним є включення в енциклопедію значного кола суспільно-політичних платформ, починаючи від періоду зародження політичної думки у Стародавньому Китаї, Індії, Греції, закінчуючи найсучаснішими науковими школами. Серед таких, наприклад, утилітаризм й інтеракціоналізм, структурний конструктивізм і світ-системний аналіз, неоконтрактизм та неофункціоналізм, альтерглобалізм і теорія гегемоністичної стабільності тощо.

258

В перелік матеріалів включено також аналіз певної кількості основоположних документів (напр., Декларація прав людини), та історичних пам'яток (Артхашастра, Конституція Пилипа Орлика), розгляд діяльності окремих об'єднань (Кирило-Мефодіївське товариство). На нашу думку, хоча така інформація є важливим доповненням і невід'ємною складовою адекватної ретроспекції становлення політичної думки, однак вона дещо розбиває структурну єдиність тексту, зосередженого, передусім, на аналізі поглядів та діяльності конкретних постатей.

До переваг цього довідника відноситься широка територіально-національне різноманіття розглянутих мислителів, що охоплює розгалужені хронологічні та географічні рамки, різноманіття культур та поглядів, і дозволяє усвідомити вплив певних суспільно-політичних, економічних та ментальних факторів на зародження тих чи інших політичних ідей, концепцій та доктрин. Крім того, безперечно, важливим позитивним аспектом довідника є включення широкого кола українських теоретиків, політичних діячів, вчених та письменників: приміром, І. Борецького, В. Вернадського, І. Вишенського, М. Грушевського, Г. Сковороди, І. Франка, Б. Хмельницького, Т. Шевченка, С. Яворського та інших.

У цілому, всі матеріали доволі зручно побудовані за загальним шаблоном та об'єднані спільною методикою викладу: лаконічні бі-

ографічні відомості про мислителя поєднуються із зазначенням провідних творів та наукових доробків, до чого додається стислий опис та характеристика внеску діяча у розвиток політичної науки. Крім того, доцільним є подання джерельної бази, що допомагає студентам та читачам отримати додаткову інформацію. Водночас, варто зазначити, що подекуди спостерігається надмірне заглиблення в аналіз біографії, що відволікає від безпосереднього розуміння та засвоєння політичних позицій вченого, наприклад у випадку Дж. Адамса чи В. Айхлера. Крім того, деяким мислителям відведений досить короткий, навіть скупий сегмент інформації, не дивлячись на те, що їх науковий доробок мав ключове значення у розвитку певних концепцій чи напрямків. Це стосується, наприклад, матеріалу про Р. Алмонда і його теорії політичних систем.

Варто зазначити, що алфавітна структура побудови довідника цілком виправдана і вдало реалізована. Водночас, спостерігається відчутний брак предметно-орієнтованого рубрикатора, який би дозволив згрупувати дослідників одного наукового напрямку, з метою формування цілісного та об'ємного сприйняття певних теоретичних концептів, особливостей їх практичної реалізації. На нашу думку, доречним могла б стати додаткова класифікація, приміром, і за хронологічними, територіальними, національними або іншими принципами, яка дозволила б уникнути хаотичної поліфонії концептуально неоднорідних вчень. Можливо, такі побажання стануть у нагоді при наступному перевиданні цього непересічного довідника, у тому числі, в електронному його варіанті.

Утім, слід підкреслити, що авторському колективу вдалося повністю реалізувати поставлену мету, об'єднавши в одному довіднику найбільш ґрунтовну, якісну та систематизовану інформацію. Зібраний у ньому матеріал вражає різноплановістю міжнаціональних, полідоктринальних та трансісторичних характеристик. Тому не виникає жодного сумніву, що даний посібник можна цілком обґрунтовано назвати одним із найкращих енциклопедично-довідкових видань України. Воно, безперечно, формує нове обличчя дисципліни «Історія політичних вчень», збагачує перелік постатей, які здійснили нерересічний внесок у становлення того чи іншого політичного вчення і розширяє територіально-часові рамки представленої ними наукової картини світу політики.